

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра кримінального права

Лабораторія «Інновації у сфері кримінальної юстиції»

Одеський осередок ВГО «Асоціація кримінального права України»

**КОНСЕРВАТИВНО-ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ
ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА**

МАТЕРІАЛИ

Одеської науково-практичної конференції

24 листопада 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2024

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)
К65

Відповідальний за випуск **Ю. Ю. Коломієць**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.

ISBN 978-617-8263-98-0

У збірнику матеріалів Одеської науково-практичної конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» відображено консервативні і ліберальні ідеї професорсько-викладацького складу кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», аспірантів, студентів, школярів, які цікавляться проблемами сучасного кримінального права України, а також практиків, готових до співробітництва з науковцями.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, практиків, небайдужих до кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням.

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)

ISBN 978-617-8263-98-0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2024

ЗМІСТ

Передмова президента Національного університету «Одеська юридична академія» академіка Сергія КИВАЛОВА	7
--	---

РОЗДІЛ 1

ІСТОРІЯ КАФЕДРИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

1817–1920 роки	9
1947–1991 роки	10
1992–2000 роки	13
2000–2015 роки	14
2016–2023 роки	18

РОЗДІЛ 2

КОНСЕРВАТИВНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

<i>Стрельцов Євген Львович</i> Роздуми щодо розвитку кримінально-правової науки	25
<i>Мирошниченко Наталія Анатоліївна</i> Деякі проблеми, що виникають у зв'язку з розробкою проекту нового КК України	32
<i>Хімченко Світлана Анатоліївна</i> Кримінально-правове значення лікарської помилки	38
<i>Аленін Юрій Павлович,</i> <i>Волошина Владлена Костянтинівна</i> Зв'язок кримінального процесу з кримінальним правом	43
<i>Чугуніков Ігор Іванович</i> Систематичність як ознака складу кримінального правопорушення	47
<i>Гусак Оксана Анатоліївна</i> Схиляння до вчинення самогубства та пособництво у самогубстві	53
<i>Коломієць Юлія Юріївна</i> Суб'єкти впровадження кримінально-правової ідеології	57

Мирошниченко Наталія Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
заслужений юрист України

Наукова біографія

З 1974 року працювала асистентом, старшим викладачем кафедри кримінального права, процесу та криміналістики юридичного факультету ОДУ ім. І. І. Мечникова.

У 1984 році захистила кандидатську дисертацію в ХЮІ під керівництвом професора В. В. Сташиса. Маю науковий ступень кандидата юридичних наук і вчене звання доцента. Після захисту дисертації, продовжила працювати на кафедрі в якості доцента.

З 1997 року працювала в Одеській юридичній академії, яка згодом стала Національним університетом «ОЮА», – доцентом кафедри кримінального права; з 2005 року – професором кафедри, а також деканом прокурорсько-слідчого факультету, директором інституту Прокуратури та слідства.

З 2009 року працюю професором кафедри кримінального права. Є членом Вченої Ради НУ «ОЮА», багато років була членом Методичної Ради НУ «ОЮА».

Викладаю Загальну частину Кримінального права України на факультеті прокуратури і слідства; раніше додатково викладала різні спецкурси. Під моїм керівництвом захистили дисертації 13 аспірантів і здобувачів.

Наукові інтереси: актуальні питання Загальної частини кримінального права України, а саме – проблеми кримінальних правопорушень, їх видів, підстави кримінальної відповідальності, проблеми вини, співучасті, відповідальність неповнолітніх, види покарань та інші заходи кримінально-правового впливу. А також – проблеми кримінально – правової боротьби з розповсюдженням наркоманії. Маю біля 150 публікацій. Серед них: монографія у співавторстві з Музикою А. А. «Кримінально-правова боротьба з наркоманією», 5 колективних кафедральних монографій, навчальні посібники

у співавторстві з А. В. Козаченко «Кримінально-правова боротьба з розповсюдженням наркоманії» (два видання), колективні навчальні та навчально-методичні посібники з членами кафедри, тексти лекцій, наукові статті (в тому числі – дві у скопусі), тези конференцій та інше.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ЗВ'ЯЗКУ З РОЗРОБКОЮ ПРОЄКТУ НОВОГО КК УКРАЇНИ

Закони про кримінальну відповідальність систематизовані в Кримінальному кодексі України (далі КК) та поділяються на Загальну та Особливу частини [1]. Тільки закон про кримінальну відповідальність має значення нормативно-правового акта, що визначає яке суспільне небезпечне діяння визнається кримінальним правопорушенням і які покарання можуть бути застосовані за його вчинення.

Абсолютна більшість норм Особливої частини КК встановлює кримінальну відповідальність за окремі види кримінальних правопорушень (проступки і злочини). В кримінально-правових нормах чітко визначена їх структура, а саме – диспозиція і санкція. В диспозиціях визначається саме суспільне небезпечне діяння. Диспозиції можуть бути прості, описові, відсилочні, бланкетні та змішані. В санкціях зазначені види і розміри покарань за діяння, що визначені у диспозиціях. Санкції в КК – відносно визначені або альтернативні. У визначеній санкції вказується один основний вид покарання, а в альтернативній – декілька видів основних покарань, також в них можуть бути вказані і додаткові види покарань. Санкції статей Особливої частини КК повинні відповідати системі та видам покарань які закріплені в Загальній частині КК України.

Така структура норм відповідає загальному визначенню норми в теорії права. Тому вважаю не доречним відмовлятися від санкцій в статтях Особливої частини КК. Проект КК пропанує вилучити з норм статей Особливої частини КК санкції [2] та розмістити їх у виді типових санкцій в Загальній частині КК. На мій погляд, така новела не зручна для правозастосування і може створити лише плутанину у застосуванні кримінального закону. Кожного разу необхідно буде звертатися до категорій кримінальних правопорушень і типових санкцій, які не завжди відповідають суспільній небезпечності діянь. Крім того, треба враховувати особу правопорушника, обставини що обтяжують або пом'якшують покарання.

Друга проблема, з якою я не можу погодитися. Автори проекту КК пропанують виключити таку ознаку кримінального правопорушення як суспільна небезпечність діяння [2]. Суспільна небезпечність є обов'язковою ознакою кримінальних правопорушень. Ця матеріальна ознака означає, що діяння заподіює шкоду суспільним відносинам, які охороняються кримінальним законом, або погрожує їм заподіянням такої шкоди.

Соціально-економічні процеси змінюються, деякі діяння втрачають свою суспільну небезпечність (відбувається декриміналізація), а інші діяння – навпаки, можуть бути криміналізовані. Суспільна небезпечність надає можливість класифікувати кримінальні правопорушення за ступенем їх тяжкості на кримінальні проступки і злочини. Злочини в свою чергу поділяються на нетяжкі, тяжкі, особливо тяжкі теж за ступенем їх тяжкості. Крім того, суспільна небезпечність надає можливість відрізнити кримінальне правопорушення від малозначності діяння, а також відмежувати кримінальні правопорушення від інших видів правопорушень (дисциплінарних, адміністративних та інших). Суспільна небезпечність також є однією з загальних засад індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання. Кримінальна протиправність є похідною ознакою від суспільної небезпечності діяння. Визнання певного діяння протиправним являє собою офіційне визнання діяння суспільно небезпечним з боку держави. Тобто кримінальна протиправність є юридичним відображенням в кримінальному законі суспільної небезпечності діяння. Класифікація кримінальних правопорушень за ступенем суспільної небезпечності має суттєве значення і для формування окремих інститутів кримінального права.

Вважаю за необхідне, якщо все ж таки буде прийнятий новий КК України, зробити деякі пропозиції щодо до його нової редакції, або внести зміни в діючий КК:

У розділі 4 Загальної частини КК, поряд з поняттям осудності та обмеженої осудності, треба передбачити ще вікову і спеціальну осудність, які впливають на індивідуалізацію відповідальності та покарання.

Розділ 5 Загальної частини КК «Вина та її форми» доцільно назвати в новому КК «Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення» і доповнити наступними новелами.

Перша теза пов'язана з поняттям вини у кримінальному законі. Діюче кримінальне законодавство закріплює дві форми вини (умисел і необережність) та їх види [1]. Вважаю за необхідне, поряд із прямим і непрямим умислом, визначити в КК додаткові види

умислу, а саме: конкретизований (визначений), неконкретизований (невизначений) та альтернативний. А також: заздалегідь обдуманий, раптово виниклий і його різновид – афектований [5]. Це надасть можливість точніше кваліфікувати умисні правопорушення.

Крім того, вважаю за необхідне визначити поняття казусу (невинне спричинення шкоди), що зверне увагу на відмінність протиправній недбалості від невинного спричинення шкоди. Далі, необхідно визначити подвійну(змішану, складну) вину, така складна вина часто впливає на кваліфікацію та надає можливість розмежувати окремі види кримінальних правопорушень [3]. Це можливо продемонструвати на прикладі розмежування умисного, необережного убивств та умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого. А також доречно визначити в кримінальному законі юридичну і фактичну помилки, які також впливають на кваліфікацію кримінальних правопорушень.

У розділі про співучасть у кримінальному правопорушенні, необхідно відокремити в самостійну статтю причетність та визначити її види [3].

Потребує уточнення ч. 2 ст. 97 КК України відносно осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності, але вчинили суспільно небезпечне діяння. По-перше, треба вказати мінімальний вік (11 років), з якого можливе застосування примусових заходів виховного характеру, а по-друге – уточнити, які наслідки можуть настати при ухиленні від застосування цих заходів для цієї категорії малолітніх правопорушників. Примусові заходи виховного характеру, що можуть бути застосовані до малолітніх у віці від 11 до 14 років, повинні відрізнятися від примусових заходів виховного характеру, які застосовуються до неповнолітніх у віці від 16 до 18 років при звільненні їх від кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 97 КК) і при звільненні цієї категорії осіб від покарання (ст. 105 КК).

Необхідно звернути увагу на співвідношення санкцій статей Особливої частини КК і типових санкцій у Загальній частині КК. Особливу увагу треба приділити покаранням, які можуть бути застосовані до неповнолітніх правопорушників. До неповнолітніх, які вже працюють, на мій погляд, можливе застосування виправних робіт з 15 річного віку. Громадські роботи також можуть бути застосовані до неповнолітніх правопорушників з 15 річного віку [4, с. 45–60]. З 16 років може бути застосований такий вид покарання як обмеження волі. Відносно такого додаткового покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, до неповнолітніх може бути застосоване лише

позбавлення права займатися певною діяльністю, тому що вони за віком ще не можуть займати певних посад.

Примусові заходи медичного характеру та спеціальна конфіскація не можуть знаходитися в одному розділі Загальної частини КК, тому що правова природа цих інститутів суттєво відрізняється.

Не можу погодитися з останніми новелами, такими як віднесення до видів покарань «пробаційного нагляду» (Закон № 9185 від 23.08.23 року). Це не покарання, скоріше за все це інший захід кримінально-правового впливу. Особа, до якої буде застосований такий нагляд, ночує у виправному центрі, а вдень може виходити звідти і працювати. Притому, звертається увага, що такий захід може бути застосований до осіб, які вчинили домашнє насильство, погрози вбивством, експлуатацію дітей. Ця категорія осіб, на мій погляд, повинна бути ізольована не тільки вночі, але і вдень, щоб не було контактів з потерпілими від цих кримінальних правопорушень.

Категорично проти легалізації «легких» наркотиків (дивись проект закону № 7457) і вільного володіння зброєю. Ці послаблення можуть надати поштовх до зростання злочинності. Особливо під час воєнного стану, багато осіб перебувають у збудженому стані, деякі мають певні психічні вади, травмовані, вони не завжди можуть контролювати свої вчинки, тому недоречно надавати їм можливість вільно вживати наркотики і володіти зброєю. Повинен бути жорсткий контроль за вживанням наркотиків лише за медичними показниками і під контролем лікаря.

Викладені пропозиції та зауваження, на мій погляд, будуть направлені на удосконалення кримінального законодавства України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Проект нового КК України – на сайті «Новий Кримінальний Кодекс». URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>
3. Мирошниченко Н. А., Стрельцов Е. Л. Підстава кримінальної відповідальності потребує законодавчого закріплення. *Право України*. 2020. № 2. С. 151–163.
4. Мирошниченко Н. А. Роздуми щодо нової редакції КК України. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 146–149.

5. Мирошниченко Н. А. Проблеми вини в кримінальному праві та законодавстві України. Сучасне кримінальне право України: наукові нариси : монографія / за ред. Н. А. Мирошниченко, Є. Л. Стрельцова; передмова С. В. Ківалова. Одеса : Юридична література, 2017. 488 с. (С. 45–60).

Ключові слова: кримінальні правопорушення, кримінальна відповідальність неповнолітніх, види умислу, причетність, покарання.

Key words: criminal offenses, criminal liability of minors, types of intent, involvement, punishment.